

TEKAÜT HÜKÜMLERİ ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Yazan: *Kemal Galip BALKAR*

Kanunların iyi anlaşılması ve tatbik edilmesi için her şeyden evvel bunların tanzime çalıştıkları konuların mahiyetledini göz önünde bulundurmak ve bunların muhtelif hükümleri arasındaki münasebet ve alâkayı bir an gözden kaçırmamak lâzımdır. *Bir* kanunun *çeşitli* hükümleri ihtiva eden maddelerinin metinlerini ancak bu esaslara sadık kalarak imal ettiğimiz takdirde, onların muayyen bir bütünün parçası halindeki kıymetlerini ölçmek imkânını bulmuş oluruz. İşte tekaüt hükümleri üzerindeki araştırmayı bu esaslara göre yapacağız. Bununla demek istemiyoruz ki metinlerin ihtiva ettikleri sarih hükümleri nazara almaya-
cağız. Meşhur İngiliz Filozofu *Bentham*'la beraber kanun sözlerini pir-lantalar gibi tartmak lâzımgeldiğine inanıyoruz, ve bunu yalnız kanu-nu yapan Makam için değil, onu tatbik edenler için de daimâ göz önün-de bulundurulması gereken bir düstur telâkki ediyoruz. Ancak bizim ifade etmek istediğimiz cihet, bir kanunun bir bütün teşkil ettiğini, hat-tâ daha büyük bir başka bütünden bir parça olduğunu düşünmeden o kanunun bir tek maddesinin metnini müstakil bir hüküm gibi mütalea etmektir.

Memleketimizde, umumî bütçeden maaş alan mülkî ve askerî me-murlar ile ordu ve jandarma subaylarına bağlanacak tekaüt maaşları ile bunların yetimlerine verilecek maaşlar hakkındaki hükümleri ihti-va eden 1683 sayılı kanunun başta gelmek üzere âmme hizmeti gören müesseselerde çalışanlara tatbik edilen bir çok tekaüt kanunları var-dır. Tanzim edilmesi icap eden mevzudaki ve gayedeki birlik göz önün-de tutularak bütün bu kanunları şimdiye kadar edinilen tecrübelerden de faydalanarak bir tek kanun haline getirmek hem mevzuatı rasyonel-leştirmek hem de tatbikatı sadeleştirmek bakımından arzu edilecek bir keyfiyettir.

Selâhiyetli makamların bu konu üzerinde çalışmakta olduklarını

arasına gazetelerde okuduğumuz havadislerden öğreniyoruz. Biz burada her tekaüt kanunu için esas olarak kalması icap eden bazı hükümler üzerinde duracağız. Bilhassa bu hükümlerin umumî tekaüt kanunu ile hususî tekaüt kanunları arasındaki ilgilerine işaret edeceğiz.

1) — Temas etmek istediğimiz ilk esas 1683 sayılı tekaüt kanununun bu kanun hükümlerinden faydalanacak kimselerden fazla onların yetimlerini düşünmüş olmasıdır. Kanunumuz, tekaüt hakkına malik olmak için 25 sene hizmet esasını (1683 M. 23) koymuş iken altmışbeş yaşını doldurup da tekaüt müddetini ikmal etmemiş olanları da hizmet müddeti en az 20 sene olmak şartıyla bu haktan istifade ettirmektedir. Kanun şüphesiz kendilerine bu hakkı verirken, yirmibeş sene hizmet etmiş bulunanlara, nisbetle bunlara daha az maaş tahsis edileceğini bildirmektedir. (1683 M. 26) Fakat, tetkik etmekte olduğumuz mevzu bakımından bu nokta o kadar ehemmiyetli değildir, önemli olan aynı kanunun kırk dokuzuncu maddesinin koyduğu hükümdür. Bu hükme göre” açıkta veya müstahdem iken *vefat eden* subaylarla mülkî ve askerî meurların hizmetleri on beş sene veya daha fazla ise yirmi beş senelik tekaüt maaşının yirmi beşte birinin hizmet müddetine darbu ile hasılının ve bunlardan kıdemen veya malûlen *mütekaid iken vefat edenlerin* almakta oldukları maaşın, maaşa müstahak yetimler adedine bir zammı ile hasıl olan adede taksiminden çıkan hrici kısmet yetimlerin beherine tahsis olunur. “Burada bizim incelediğimiz konu bakımından” hizmetleri on beş sene ise” kısmıdır. Memur yaşasa ve altmış beş yaşını doldurduğu zaman yirmi seneden az hizmet etmiş olsa idi, kendisine tekaüt maaşı tahsis edilmiyecekti. Kanun kendisine tekaüt maaşı tahsis edilmesine izin vermediği bir memurun yetimlerine yetim maaşı tahsisini kabul ediyor. Bunun mucip sebebini yetimlerin hayatlarını kazanmak için kâfi derecede cihazlanmamış olmalarında aramak doğru olur; bu netice bizi kanun vazınının yetimlere daha yumuşak davranmak gibi çok yerinde bir siyaset takip ettiği hükmüne götürür.

1683 sayılı kanunun elli üçüncü maddesi hükmüne göre “alelîtlak ağır hapis cezasıyla veyahut hırsızlık, emniyeti suiistimal, sahtekârlık, dolandırıcılık, yalan şahadet, yalan yere yemin, cürüm tasnii, iftira, irtikâp, irtişa ve ihtilâs suçlarından birinden dolayı altı ay veya daha ziyade hapis cezası ile veya alelîtlak beş seneden ziyade hapis cezasıyla veya asgarî haddi bir seneden aşağı olmamak üzere mükerrer hapis cezalarını müstelzim suçlarla mahkûm olan memur ve mütekaitlerin te-

kaüt hak ve maaşları sakıt olur.”

Bunlardan on beş seneden fazla hizmeti olan memurun bu kanun mucibince isabet edecek maaşına ve mütekaitlerin muhassas maaşlarına nazaran yetimlerine cezalarının icrası müddetince maaş verilir. Cezalarının hitamında bu maaşlar kesilir, vefatlarında yine yetimlerine tahsis olunur.

Türk vatandaşlığını terkeden veya vatandaşlıktan iskat olunanların kezalik tekaütlük hakları sakıt olur ve bunlar mütekait iseler maaşları kesilir. *Ancak* bunların Türkiye’de kalan ve *Türk* vatandaşlığını muhafaza eden maaşa müstahak yetimlerinden nafakaya muhtaç oldukları sabit bulunanlar hakkında yukarıki hüküm tatbik olunur.” **Bu** maddenin sadece okunması dahi kanunumuzun yukarıda işaret ettiğimiz esasa ne kadar bağlı olduğunu gösteren yeni bir delildir.

Bu izahat ile kanunumuzun yetimleri tekaüt maaşına hak kazanması lâzım gelenlerden fazla düşündüğü çok açık bir tarzda anlaşılacaktır.

II) — Şimdi başka bir esası inceliyelim. Tekauüt muameleleri her vakit normal şartlar altında bu hakkı kazanan kimsenin sıhhat ve selâmet içinde kanunun tayin ettiği müddeti dolduruncaya kadar çalışması ile cereyan etmez; bazan da araya malûliyet girer. Kanunumuz malûliyet halini vazife icabı husule gelip gelmediğine göre ayrı ayrı mütalâa etmiştir. 1683 sayılı kanunun 43. üncü maddesinde vazife icabı olmayarak malûl olan mülkî memurların yirmi altıncı madde hükmüne göre tekaüde sevkedileceklerini tesbit eylemiştir. Yirmi altıncı madde normal şartlar içinde cereyan eden yirmibeş seneden noksan hizmet erbabının tekaüt muamelesinin tabî olduğu hükümlerden bahsetmektedir. Altmışbeş yaşını doldurduğu halde hizmeti yirmibeş seneden noksan olanlara tatbik edilecek muamele bu madde mucibince ikiye ayrılır. *Yirmi* sene ve daha ziyade hizmet etmiş olanlar, ki bunlara ait muameleleyi biraz evvel izah etmiştik; ikinci kısma hizmeti yirmi seneden az olanlar girmektedir. İkinci fıkra mucibince bu vaziyetteki memurlara beher hizmet senesi için bir aylık hesabıyla son aldıkları maaşın emsali hasılı defaten verilerek alâkaları kesilir.

Eğer, bu malûliyete memur vazife icabı duçar olmuş ise kırk ikinci madde ona başka esaslara göre maaş tahsisini emreylemektedir. Şöyle ki:

1) — Birinci derece malûl olanlara hizmeti her kaç sene olursa ol-

sun, yirmibeş sene hizmet etmiş gibi hesap olunacak tekaüt maaşı yüzde elli fazlası ile malûliyet maaşı olarak tahsis olunur. Yirmibeş seneden fazla hizmette bulunanlar maaşlarının emsali hasılının yüzde doksanı ile tekaüt *edilir*.

2) — İkinci derece malûl olup hizmet müddeti on seneden aşağı olanlara yirmibeş sene hizmet etmiş gibi hesap olunacak tekaüt maaşı yüzde on ve on seneden yirmibeş seneye kadar hizmeti olanlara yüzde otuz ve yirmibeş seneden fazla hizmeti olanlara yüzde altmış fazlasiyle tahsis olunur.

3) — Üçüncü derece malûl olup hizmet müddeti on seneden az bulunanlara yirmi beş senelik tekaüt maaşı ve on seneden yirmibeş seneye kadar hizmeti olanlara yüzde yirmibeş ve yirmibeş seneden ziyade hizmeti olanlara da yüzde elli fazlasiyle tahsis olunur.

Kanun vazı vazife icabı duçar olduğu malûliyet sebebiyle memura normal tekaüd maaşının üstünde malûliyet maaşı adını verdiği hususî bir maaş bağlanmasını emretmek suretiyle onu vazifesine daha kuvvetli bir surette bağlamak istemiştir.

Şimdi bu malûliyet maaşı bahsinde incelenmesi gereken bazı hususiyetlere temas edeceğiz. Kanun malûliyet maaşının tahsisi için iki şartın tahakkukunu istemiştir.

1) — Malûliyet tahakkuk etmeli,

2) — Bu malûliyet vazife icabı hasıl olmalı.

Bu iki şartın tahakkuku malûliyet maaşının tahsisi için kâfi olup malûliyeti doğuran âmilin nevi ve mahiyeti bu tahsis muamelesine tesir etmez. Bu nokta ileride arzedeceğimiz hâdiseler ve bu hâdiselere terettüp etmesi lâzımgelen hükümler bakımından büyük ölçüde kıymeti haizdir. Bilindiği üzere malûliyeti doğuran âmiller ikidir: Kaza, hastalık. Kanunumuzun 42. nci maddesinin mutlak ifadesine göre malûliyete sebep olan âmil isterse kaza isterse hastalık olsun; bu malûliyet vazife icabı meydana gelmiş ise, malûliyet maaşı tahsisini icap ettirir. Hükümün böyle tedvin edilmesi takip edilen gayeye uygundur; çünkü maksat vazife icabı malûliyete duçar olanlara umumî ölçülerin üstünde bir maaş temin etmektir.

Bu iki esas tesbit ettikten sonra gene 1683 sayılı kanunun başka bir hükmünü kırkdokuzuncu maddeyi ele alalım. Bu maddeye göre: "Açıkta veya müstahdem iken vefat eden zabıtlere mülkî ve askerî me-

murların hizmetleri onbeş sene veya daha fazla ise, yirmibeş senelik tekaüt maaşının yirmi beşte birinin hizmet müddetine darbı ile hasılının ve bunlardan kıdemen veya malûlen mütekaid iken vefat edenlerin almakta oldukları maaşın, maaşa müstahak yetimler adedine vahit zammı ile hasıl olan adede taksiminden çıkan harici kısmet yetimlerin beherine tahsis olunur." Bizi, incelediğimiz mesele bakımından, daha ziyade maddenin "malûlen mütekait iken" vefat edenlerin yetimlerine tahsis edilecek maaş alâkadar etmektedir. Esasen madde umumî olarak koyduğu kaide ile şunu demek istemiştir. Memur vefat ettiği zaman hangi maaşa müstahak ise, bu maaş yetim maaşına müstahak yetimlerine tahsis olunur; yalnız tahsis olunacak mikdar hesaplanırken kendisi ölmüş gibi düşünülür, yani maaşa müstahak yetimlerin sayısına bir ilâve ettikten sonra bölme yapılır. Kaide bu olunca malûlen mütekaid iken vefat edenin maaşa müstahak yetimlerine bağlanacak yetim maaşının hesaplanmasında başka türlü hareket etmek için sebep yoktur.

Buraya kadar çok makul ve mantıkî bir silsile takip eden kanun hükümleri bundan sonra bazı boşluklar arz etmektedir. *Şöyle ki:* Yukarıda kırk ikinci maddeyi tedkik ederken "vazife icabı malûliyet" şeklinde maddenin ifade ettiği mefhumun mutlak olmasına dikkati çekmiş, bu ifadeye göre "*Vazife icabı*" olmak şartı ile bu malûliyetin kaza veya hastalık neticesi husule gelebileceğini, bu mutlak ifadenin kanun vazınının maksadına uygun olduğunu tebarüz ettirmiştik. *Halbuki*, kırk beşinci madde metnini tetkik ettiğimiz vakit bu metnin yukarıdan beri izah ettiğimiz hükümler silsilesi ile âhenkli olmadığını müşahede ediyoruz. Bu madde metninde "Harpte veya eşkiya müsademelerinde şehiden ve *hazarda kendisinin sunu taksiri olmayarak vazife icabı kazaen* veya mecruh olup tedavi sırasında veya icra olunan cerrahî ameliyat neticesinde veya sebebi malûm olmayarak muhasara içinde vefat eden zabıtlar ile mülkî ve askerî memurların yetimlerine birinci derece malûliyet maaşının yüzde yetmiş beşi tahsis olunur." denilmektedir. Burada dikkati çeken, kanunun diğer hükümlerinin vücuda getirdiği sisteme aykırı düşen husus "*kazaen*" kelimesinden doğmaktadır. Yukarıda malûliyetin sebeplerini incelerken bunun kazadan ve hastalıktan ileri gelebileceğini söylemiştik. Burada kanun "*hazarda kendisinin sunu taksiri olmayarak vazife icabı kazaen*" demekle "*hazarda kendisinin sunu taksiri olmayarak vazife icabı hastalık neticesi*" vukua gelen vefatı bu maddede hükmü dışında bırakmaktadır. Bu suretle husule gelen boşluk yukarıda tesbit ettiğimiz esaslara aykırı ve kanun vazınının vazife icabı du-

çar olunan zararları daha üstün bir tazminat ile karşılamak hususunda ki siyasetine uygun düşmeyen bir netice hasıl etmektedir. Bu vaziyet karşısında ne yapmalı? Kanaatimizce hükmün maksada uymadığını görünce hükmü maksada uygun düşecek tarzda anlamaya ve tatbik etmeğe çalışmalıdır. Bu suretle hareket edebilmek için bir tek maddenin metnini terkip eden kelimelerin dar çerçevesinden kurtulup tekaüd müessesesinin umumî hatları içinde ve kanun vazınının takip ettiği gayeyi göz önünde bulundurmak lâzımdır. Ancak bu usul dairesinde hareket edildiği takdirde hedefe en doğru yoldan ulaşmak kabil olur.

1683 sayılı kanunu burada bırakıp daha hususî mahiyet arzeden tekaüt hükümlerine geçelim. Bu hususî hükümlerin hemen hepsine hâkim olan ruh ilhamını 1683 numaralı umumî tekaüt kanunundan almakta, bununla beraber bu kanunlar taallûk ettikleri müesseselerin bünyelerine göre bazı ayrılıklar ihtiva etmektedir.

Bununla beraber bu kanunların da vazife başında vukua gelen kazadan dolayı ölenlerin dul ve yetimlerine bağlanacak aylıklar için ayrı hüküm koydukları halde bu ölümün sebebi vazife icabı hastalık, daha ilmî bir tabirle meslekî hastalık olduğu takdirde sükût ettiklerini görüyoruz. Devlet Denizyolları ve Limanları Umum Müdürlükleri memurları tekaüt sandığı işletme kanunu (No. 3137) yirmi dokuzuncu maddesinin altıncı fıkrasında "hizmet müddeti ne olursa olsun, vazife başında vukua gelen kazalardan dolayı ölenlerin dul kalan..." demektedir. Bu hükmü 1683 sayılı kanunun tenkit ettiğimiz ve doldurulması icap eden bir boşluk bırakmış olduğunu söylediğimiz 45. nci maddesi hükmüne mütenazır ve binaenaleyh aynı prensip dahilinde idare veya hiç olmazsa kaza mercilerince doldurulması icap eden bir boşluk telâkki eylesek bile aynı kanunun otuz altıncı maddesi malûliyet maaşını vazife başında vukua gelen kazalardan husule gelen malûliyetlere hasreylemek suretiyle 1683 sayılı kanun hükmünden hiç bir makul sebebe dayanmadan ayrılmıştır.

Keza 2921 sayılı İnhisarlar Umum Müdürlüğü Tekait Sandığı Kanunu on dokuzuncu maddesinde "vazife başında vukua gelen kazalardan malûl kalan memur ve müstahdemlere..." malûliyet maaşını tahsisini kabul eylemek suretiyle 1683 sayılı kanunun koyduğu esastan ayrılmıştır.

Son zamanlarda yürürlüğe giren (4872) sayılı kanun ile işçiler için geniş ölçüde tatbikat sahasına giren meslekî hastalık hukukunun âmme

hizmeti görenlerden esirgenmesi mânasına gelen bugünkü boşluk ortadan kaldırılmak icap eder. Kaza mercilerinin metinler dışına çıkmak temayülünde olmadığı aşağıya dercettiğimiz Danıştay Dâva Daireleri Genel Kurulunun 47/59 esas, 47/76 karar numaralı ilâmından anlaşıl-maktadır. Bu şartlar altında tekaüt hükümlerini birleştiren kanun tasarı-sında bu hükümlerin daha büyük bir dikaktle tesbiti iktiza edecektir.

Dâvacı: Şerafet Işın: Emekli Mazlûm Işın karısı ve vâsisi.

Dâvalı: Tekel Tekâüt Sandığı.

Dâvanın özeti: Vasisi olduğu, Tekel Tütün Eksperlerinden kocası Mazlûm Işın'ı vazifeden doğma malûliyet raporuna dayanılarak, Tekel Tekâüt Sandığı tarafında 2921 sayılı kanununun 17 ve 19 uncu maddeleri ve Tekel Tekâüt Sandığı nizamnamesinin 22. nci maddesinin (A) fıkrası gereğince malûliyet maaşı tahsisedilerek tescili için Sayıştay'a gönderildiğinde Sayıştay'ca (19 uncu maddenin kaza neticesi malûl olanlara aid olduğu, Mazlûm Işın'ın malûliyetinin kaza tabiri şümülüne giremiyeceği) mucip sebebiyle tahakkuk evrakı, tescil edilmiyerek, iade olunca Sayıştay'a müracaatı neticesinde Sayıştay Genel Kurulundan (Mazlûm Işın'ın malûliyetinin vazife icabı olup kaza kelimesinin mâna ve şümülüne giremiyeceği) yolunda cevap aldığı halbuki kocasının durumunun tamamen kaza tabirinin şümülüne gireceği; zira bu yolda kocasının ne bir ihmali, ne de fena hareketleri bulunmadığı, binnetice bu olayın kocası vazife başında iken meydana gelmekle beraber kocasını çalışamıyacak derecede zarara uğrattığı cihetle mesnetsiz olan Sayıştay Genel Kurul Kararının iptali ile kocasına, kaza neticesi malûliyet aylığı tahsisi dileğinden ibarettir.

Dâvalının karşılık özeti: Dâvacının kocası Mazlûm Işın'a, evvelâ kaza neticesi malûliyet maaşı tahsis edildiği halde Sayıştay'ca tescil edilmemesi üzerine Sayıştay kararına uyularak âdiyen malûliyet maaşı tahsis edilmiş bulunduğu ve idarelerince yapılan işlemde kanuna uygunsuzluk bulunmadığı mealindedir.

Baş Kanun Sözcüsününün D : Dâvacı Mazlûm Işın vasisi Şerafet Işın vasisi bulunduğu kocası Mazlûm Işın'a tahsis edilen tekaüd aylığı yerine kaza neticesi malûliyet aylığı bağlanmasını istemektedir.

Maddî vakıalarda taraflar birleşmektedir: Mazlûm Işın malûldür. Ve bu malûllük vazifesinden doğmadır; bu husus mütehassıs hekimlerin raporları ile sabittir.

İdare bu rapora dayanarak Mazlûm Işın hakkındaki tekaüd muamelesini İnhisarlar Tekaid Sandığı Nizamnamesi “nin vazife başında vukubulacak malûliyet” başlıklı 22 nci maddesine istinad ettirmiş yani Mazlûm Işın’i “vazife başında vukua gelen kazadan” malûl saymıştır. Sayıştay kaza mefhumuna bu kadar geniş bir mâna verilemeyeceğini düşünerek hâdiseyi İnhisarlar Umum Müdürlüğü Tekaid Sandığı hakkındaki 2921 sayılı kanunun 17 nci maddesinin (B) fıkrasına temas ettirmiş, bu suretle de maaşı ehemmiyetli surette indirmiştir.

Buna itiraz eden dâvacı Genel Kurula müracaat etmiş - Genel Kurul mefhumunun bu kadar geniş anlaşılamiyacağı esasına sadık kalarak talebi reddetmiştir.

Dosya içinde Sayıştay Genel Kurulunun kararı mevcut değildir. Bu malûmatı dâvacının arzuhalinden alıyoruz. Hâdisede merci tecavüzü mevcut olup olmadığını anlamak için Genel Kurul kararının görülmesi icabettiği gibi dâvanın kanunî mühlet içinde açılıp açılmadığını tetkik noktasından da kararın tebliğ tarihini bilmeğe lüzum vardır.

Bu hususların bilindiğine ve dâvanın reddini istilzam edecek bir hal olmadığı taayyün ettiğine göre dâvanın esası tetkik edilince çözülmesi gereken hukukî ihtilâfın hâdiseye tatbiki icabeden maddenin tayininden ibaret olduğu görülür.

Dâvacının İngilizceden başlayarak Fransızcadan geçerek Türkçe lûgat kitaplarına kadar uzanan delilleri kanaatimizce dâvanın halline yarayacak mahiyet arzetmez. Çünkü bir kanun hükmünü anlamağa çalışırken kelimenin lûgat mânası onun istilâh olarak kazandığı mânadan sonra gelir.

Biz kanun hükmünün tatbikinde bir hata mevcut olup olmadığını araştırırken kanun bakımından kaza kelimesinden anlaşılması icabeden mefhumu tesbite çalışacağız. Bu mefhumu tesbit ettikten yani ölçü karşısındaki vaziyetini mütalâa edeceğiz.

2921 sayılı kanunun 19. uncu maddesi “vazife başında vukua gelen kazalardan malûl kalan memur” ibaresiyle başlamakta olup gerek bu madde metninde, gerek bu kanunun diğer maddelerinde ve bu kanunla ilgili nizamnamede kazanın tarifine tesadüf edilememektedir. Kazanın mevzuatta tarif edilmemiş olması bu tarifi ilmî ve kazaî kaynaklarda araştırılmasını lüzumlu kılmaktadır. Hukuk sahasındaki yayım faaliyeti ile şöhret kazanmış olan Fransız Müessesesi Dallozun 1910 yılında

neşrettiği "Répertoire pratique" unvanlı eserin birinci cildinde (sahife 49) kaza şöyle tarif edilmektedir: Haricî bir kuvvetin ânî ve şiddetli fiilinden ileri gelmek suretiyle insan vücuduna ârız olan bir zarar (Atteinte), görünür, görünmez, dahilî yahut haricî, derin yahut sathî bütün hasarlar (Lésion) kaza mefhumuna girer. Aynı şartlar altında sedid bir heyecandan husule gelen delilik bir kaza eseri sayılabilir.

Kaza hastalıktan şu suretle ayrılır: Kazanın haricî bir sebebi vardır ve bu sebep ânî ve şiddetli bir surette tezahür eder; Halbuki hastalık umumî olarak yavaş (*lent*) ve fasılasız bir sebepten doğan yavaş (*Lent*) ve fasılasız bir haldir.

Görülüyor ki kaza mefhumu 1) sebebin haricî olması, 2) ânî ve şiddetli surette tezahür etmesi gibi iki unsurla hastalıktan ayrılmaktadır. Gerçi yargı mercilerinin içtihadları ile bu kaza mefhumu biraz daha genişlemiştir; meselâ hastalık diye kabulü icabeden bir çok hâdiseler kaza mefhumu içine sokulmuştur; fakat bu içtihadların hepsinde sistemli bir surette göz önünde tutulan mühim nokta sebep teşkil eden hâdisenin ansızın zuhur etmesi ve alelâde olarak vasıflandırılmıyacak bir tarzda vukua gelmesidir.

Bu mülâhazalara binaen dâvacının iddia ettiği gibi Mazlûm İşin'in maruz bulunduğu malûliyete kazadan doğmuş demeğe imkân yoktur.

Fakat acaba kaza mefhumuna girmediği için 2921 sayılı kanunun 19 uncu maddesinin şümulü dışında kalan bu hâdiseye aynı kanunun 17. nci maddesinin (B) fıkrası tatbik edilebilir mi?

Bu suale cevap verebilmek için kanaatimizce bir taraftan 2921 sayılı kanun hükümlerini daha yakından tetkike, diğer taraftan bu kanun hükümlerini Devletin tekaüd işlerinde en büyük kanunu olan 1683 sayılı kanun hükümleri ve bu hükümlere hâkim olan ruh ve prensiplerle karşılaştırmak lâzımgelir.

2921 sayılı kanunun 17 nci maddesi alelâde tekaütlüğe esas olan üç hükmü ihtiva etmektedir.

A ve C fıkraları yaş ve hizmet itibariyle normal yoldan tekaüde sevk edilecekleri, B fıkrası fiilî hizmeti yirmi seneyi doldurarak idârede vazife ifa edemeyecek derecede malûliyete uğramış memurları ilgilendirmektedir. Burada dikkate çarpan hususiyet malûl ile yaşlıyı kanunun aynı hükme tabi tutması ve tekaüd maaşına esas olacak hizmet seneleri ile son aylığın yüzde nisbetini gösteren sütunları takibeden fık-

rada istihkakın 1683 sayılı kanunun dördüncü maddesine göre bağlanacak miktarı geçemiyeceğini işaret eylemiş olmasıdır. 1683 sayılı kanunun dördüncü maddesini tetkik ettiğimiz zaman bu maddenin normal tekaüd esasından bahsettiğini görüyoruz.

Halbuki dâvacının harmanlıktan başlayarak bütün işlerinde yirmi senedenberi tütün ve onun zehiri olan nikotini ile devamlı ve sıkı bir temasta bulunduğu ve bunun neticesinde şizofreni sendromu gösterdiği Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniğinde tesbit edilmiş olduğuna göre dâvacının kazaya uğramadığı, lâkin meslekî bir hastalığa, vazife icabı bir hastalığa yakalandığı ve bu hastalığın neticesinde malûl bir hâle geldiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda 17 nci maddenin 1683 sayılı kanunun dördüncü maddesi ile mütenazır olduğunu tesbit eylediğimize göre sağlık durumu selâhiyetli mütehassısların raporu (bu esası 12/12/1946 tarihli müdafaasında Tekel Bakanlığı da kabul eylemektedir.) ile tesbit edilen dâvacıya bu madde hükmünün tatbiki mümkün olamayacağı tezahür eylemektedir.

Şu halde dâvacının durumuna uygun düşen ve 1683 sayılı kanunun 42. nci maddesinde yazılı "vazife icabı malûliyeteye duçar" olanlara aid hükme mütenazır bir hüküm aramak ve bulmak iktiza eder. Kanun hükümleri arasında temini zarurî olan muvazene ve âhenk bunu lüzumlu kıldığı gibi yüksek hukuk prensiplerinin icabı da bu merkezdedir.

2921 sayılı kanun hükümlerini bu maksatla gözden geçirdiğimiz zaman 1683 sayılı kanunun 42 nci maddesine tekabül edecek surette vazife icabı malûliyeteye dair hüküm sevk edilmemiş bulunduğunu müşahede ediyoruz. Kaza mefhumuna girmeyen ve hukuk edebiyatında meslekî hastalıklar bölümünde mütaleası muvafık olan dâvacının vaziyetine tatbiki mümkün hüküm yok demektir.

Esas hatları çizilmiş bir meselenin muhtelif bölümleri arasında husule gelen bu gibi boşlukları doldurulmak için kaza makamının kanun vazı gibi hareket etmesinden başka çare yoktur. Kanunu medenî bu noktada hususî hukuk sahası için adlî kaza mercilerini sarıh bir surette vazifelendirmiştir. Yeniliği nisbetinde boşlukları çok olan idare hukuku sahasında zuhur eden ihtilâfları hal ile mükellef makamların aynı prensip icaplarına göre hareket etmemeleri için hiç bir sebep yoktur. Binaenaleyh 2921 sayılı kanunun muhtelif hükümlerinde 1683 sayılı ka-

nunun mütenazır hâdiseler için mülkî memurlara temin ettiği menfaat sınırlarını aşmamak hususunda kabul ettiği esası da mahfuz bulundurmak suretiyle dâvacı hakkında 1683 sayılı kanunun 42 nci maddesinin vazife icabı malûliyeteye duçar olanlar hakkında koyduğu hükümden ilham alarak karar verilmesinin hukuk prensiplerine, adalet duygusuna ve nesafet muktezasına uygun bir netice teşkil edeceği düşünülmektedir.

TÜRK ULUSU ADINA

Hüküm veren *Danıştay* Dâva Daireleri Genel Kurulunca işin gereği düşünüldü.

Dâvacının kocası Mazlûm Işın'ın yirmi seneyi mütecaviz bir zamandan beri tütün işleri ile uğraşması ve bu müddet zarfında tütünle ve onun zehri olan nikotinle devamlı ve sıkı teması neticesinde vaki olan malûliyetinin kaza neticesi malûliyet sayılmasına imkân olmayacağından dâvanın reddi ile usul ve kanuna uygun olan Sayıştay Genel Kurulunun 20/6/1946 gün ve 1733 sayılı kararının onanmasına ve 400 kuruş ilâm harcından geri kalan 300 kuruşun da dâvacıdan tahsiline 19/9/947 gününde çoğunlukla karar verildi.
